

Адзінокі і горды

Платон Галавач займаў высокія пасады. Ён быў і першым сакратаром ЦК ЛКСМБ, і рэдактарам газеты «Чырвона змена», і намеснікам наркім асветы БССР. Ахрама таго, з'яўляўся адным з кіраўнікоў літаратурных арганізацый «Маладняк», БелАПІ, рэдагаваў часопісы «Маладняк» і «Полым». На першіх погляд — тыповы савецкі начальнік, які займаў ідзялічна правільныя пазіцыі і мусіў абслутуваць партыю, як выразіў яе інтарэсую.

Актыўна выступаў у канцы 1920-х супраць «Узвышыша» і Міхасі Зарыцкага. Назывы Фета, Бальмонтэ, Ахматаву «адрыжкамі мінулага», парадуновуваў іх са «старымі заляжалымі ўборамі, якія съмірдзяцца нафтайнінам...» (цытата з артыкула «Сарвары маскы!» // «Савецкая Беларусь», 1929, № 298). У наўрсе «Ад Мідведжай гары да Белага мора» (1934) пісаў пра вельмі чалавечнае стаўленне работнікаў ПТУ да зневіленых: «На Беларусьбе было сабраны некалькі дзесяткі тысяч быўших значыміцаў... Да іх у лагеры АДГУ аднесіся як да людзей, паказалі мэту, вартую вілікай адварі і геройства... забяспечылі вонраткай, харчамі, вучобай і навучылі працаўцаў...»

Але разам з тым Платон Галавач, якіх ніхто з тагачасных беларускіх пісьменнікаў канца 1920-х — пачатку 1930-х гг., здзіўляў і чытчоў, і крыйтуму непрыхаванай эмэрсанчысці ўласных твораў. У яго навеслах, апавяданнях і апоечесіах мы не айдзім бестурботнай радасці і апавядання светлай будучыні.

Тут пануе туга, трывога, востры сум, прадчуванне будзення і вялікай незадаволенасці рэчаіснасцю.

Знароцьтая адсунтасць радасці ў прозе Галавача злаўала тагачасных літаратурных экспертаў.

Моваизнайду Мікола Байкоў з непрыхаванымі поткамі раздражнення пісаў: «...ценевыя бакі блізкі што зусім засяляюць съветскую зывіву, рачавістасці; ...блізкі што не выязлююцца дадатныя бакі комуністычнага будаўніцтва ў вёсцы... / Німожна ў працы бітых шасыўямі гадзін чытаныя кніжкі даваць больш ценевыя бакі нашай рачавістасці і толькі на 2—3 хвіліны выво-дзіць на сцену ідэальных прастадаўнікоў новага ладу» (М. Байкоў. «Платон Галавач. «Дробіць жыцці»», // «Полым», 1927, № 3).

Крыйту Б. Каваленка абурана адзінаўчы, што ў творчасці Платона Галавача адчуваючы «...улழы дробнабуржуазнага аб'ектыўізму, паглыблэнне ў індывідуалістичную псыхалёгію...» Аналізуічы яго апавяданне «Уїяка» Каваленка з вілікім запалам піша: «...дээртыръ на апавяданні «Уїяка»... нічым дрэнным не адрозніваецца ад сваіх таварышаў-чырвонаармейцаў і калі ўпікае з фронту, то толькі пад ульвіям «жаху вайны», якія не може вытрымачы яго «тонка арганізаванай псыхікі». Мы бачым у ім простага чалавека, які пратэстуе супраць бессэннай звязанасці звыштажнай сваіх асобы, які стыхайнай любіць жыццё і ўсё жыве... / аўтар не выкryвае клясава-варожай існаўсці дээртырства, таму сам расстрацял звязанасць праста жорсткасцю...» У апоечы «Вінаваты» аўтар дас «трагэдым» партыйна, сацыяльна-чужока падхожданыне: бакыць да рэволюцыйных слушку ў ахранику... / «Праблема» не асабільна характэрная, а галоўнае, не асабільна значная для інтарэсаў клясавай барацьбы пралетарыяту... / бакыца-ахранык па ходу дзеяння прадстаўлены на дрэнным чалавекам, які толькі дзякуючы сваім навоінтынам «паступіў на службу» ў ахранику» (Б. Каваленка. «Платон Галавач» // «Маладняк», 1932, № 2).

Так, Платон Галавач не хаваў свайго здзіўляльнага жадання застудзіцца за тых, хто па логіцы з'яўляўся «прамагом народу». Ад яго чакалі близітасць-пракурорскіх допісіў, а ён быў адватакам тым бедакам, якія з'яўляюцца лішнімі людьмі падчас першай хвалі рэпрэсіі пачатку 1930-х гг.

Калі толькі пачыналі крыйтуваць і аўбінаваць чальдрады, Яна Скрыжана альбо Масея Сідзіна, менавіта Платон Галавач падстадзяў ім пlichto, нахтнік, ратаваў.

Больш за тое, дзазвалі сабе крыйтчычныя выпады на «святыя» рэчи, як «сацыяльныя разлікі».

Напрыклад, у артыкуле «Ці патробна нам навалі?» вызывае такія «рэакцыйныя думкі»: «У нас, на старонках газет... візіондае нахалу пра лепшую дэйліку, пра лепшага свінара, конюха. З наўлы візможе, верачы словам аўтара, дэвадэца, што дэрка і свінка і конюк у калтасе амаль раней за ўсіх ішоў на працу і пазней прыходзяць з працы, што ў іх свінірнікі і ў хлевы чиста... не дэвадэца вы іконік затое таго, які ж у герояў фізіяномі, які ў іх склад мысленія, якія страсці, жаданні, пачуцці, імкненні... /» Часта рэдактары не глядзяць, ці ёсць у апавяданні думка, вобраз, пачуццё, а задавальняючы тым, што ёсць эзма. У нас часцей гаворяць пра добрых і пра вілікія ізды, а не пра добрыя творы».

Платон Галавач пакутуваў на 1930-х гады ад падобнай адсунтасці шматлікіх, пісцілічнага глабікіх твораў. Плакатніца тагачаснай літаратуры яго асабіста эзтэтычна абражалася, а таму ў апавяданнях і апоечесіях

стараўся як мог стварыць нешта адметнае і па-мастаку незвычайннае, хоць гэта і злавала дагматычных крытыків. У апоечы «Вінаваты» ён перадаў прайдзімі вобраз савецкай сістэмы. Ад галоўнага героя, былога савецкага чыноўніка, падчас чысткі адварнуўся таварыши, ён стаў нікому непатрабны, иму не вераць, ён непрыкыдны, нікому бэспасцілісці байдзецца па непрятульной Беларусі і сутыкаецца з халоднай абліякаўсцю. Тут Галавач адзін з першых паказаў, як лёгка савецкая сістэма выкідае і пазыбаеца пісцілічных ей людзей, як адзін асоба ўзяты чалавек нічога не варта і не здолын даказаць відавочную невідавочасць.

Класічны твор «Сталок на загонах» нават і пасля шматлікіх перапісванияў і рэдакцыі не перастае здзіўляць.

Гэта, ізоў жа, адзін з першых кірок беларускіх твораў, якія паказаюць непрніясце сляянікам калектыўізацыі. Нікім спосабамі немагчыма ім давесці, што калгасы гэта парагунак. Апоечы працягта амаль апакаліптычным адувчаннем паразы. Прыйты не сілін, а галубага героя, які ўсімі сламае стварыць калгасы.

У апошніх абзаках твора Галавач малюе жудасную смерць гэтым персанажам. Ен находзіцца адзін на попі. Рагік з'яўляюцца майкліў змрохнай хмарай сляянікі, збрэсною рознымі сельскагаспадарчымі прыладамі. Яны марудна набіжаюцца, акружоцца сваёю ахвярой і з такой жа страшнай майклівіцай забіваюць, фактычна змешчаныя з зямлём, а разам з тым хаваюць усялікі спладзівні, што хоць калі-небудзь прымуца да сябе калгасаў.

І, што саме цікавае, калі чытаеш гэты сінегу, адчуваешь, што Платон Галавач не асуджае сляянікі. Ен з жорсткімі фаталізмамі паказае, што калгас і сляянік — рэчы несумяшчыльныя, і спраба іх спалучыць можа прымесі толькі да вілікай трагедыі.

Даўбна, але Галавач аблімнул першыя дзве хвалі рэпрэсій (1930 і 1933 гг.). Не арыштаваўся ён у 1936-м. Узялі пісменніка толькі праз год. Катавалі так, што Станіслав Шушкеніу, калі выпадкова пабачыўся з ім у туровым майклі, не адразу пазнаў.

Ітак дзіўны творы цікава называюць да канца рэзістэнтычны. Фрагментарнасць і не зусім стройная кампазіція надае ім нават ізбуну мадэрновасці, нервовую нэстабільнасці, якія выдатна адпавядаю татому востраму настрою, у якім жыў аўтар і яго сучаснікі.

Галавач мочын не стылем, а настроем, пачуццём вечнага тут — прадуваним хуткага канца, ад якога не застэрхаваныя не толькі галубінныя герой, але і ў каты. Пісменнік захапляіцца напримік, што ѿ фінале наўпілі Валасана «беспрастыні адчай... глыбокі песьмізм», а ў творах Скрыгала «гучны то ледзя улоўна, то бўльш мочын гуліўная нота... элемент трагічнага». А найлепшы навелі Вячаслав Каваль называе «Ніявиці» (1936 г.), батом хвале «Незвычайны трагізм, якім насычаны змест... Уражанне пасліяеща тым, што страдаў... ў бакыску сіны».

Платон Галавач не ўмёў маніць, не умеў прыстасоўваць. Застаўваў шырмы, як у творчасці, так і у пашырэдніцасці. Не хаваў сваіх поглядў. Яго дзвіноснаму нежаданню мімікрайваць, гордаму адстойванню ўласнай годнасці можна і траба вучыцца ципер.

Такія, які Платон Галавач, — рэдкасць у нашай літаратуре.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

«Уладзімір Караткевіч»: энцыклапедычнае прачытанне

Сядор новых праектаў, якія знаходзяцца ў распроцоўцы ў выдавецтве «Беларускай Энцыклапедіі» імя Петруса Броўкі, — персанальнай энцыклапедыі «Уладзімір Караткевіч».

Варта нагадаць, што, пачынаючы з 1986 года ў энцыклапедычным выдаўнстве краіны ўжо выходзіць персанальная энцыклапедыя: «Янка Купала», «Францішак Скарны», «Максім Багдановіч». Зусім нядзяўна была перавалічна энцыклапедыя «Янка Купала» — ужо ў трох таўмах замест ранейшага аднатомнага энцыклапедычнага слоўnika.

Беларусь бытага на імёне асветнікаў, класіку наўмынайшай літаратуры, I, несумненна, якіча прыйдзе час, калі з'явіцца грунтавыя выданні, прысвечаныя Якубу Коласу, Кузьму Чорнаму, Васілю Быкову, Льву Сапегу, іншым айчынным знакамітасцям. А зарас энцыклапедыі распрацоўвалі слоўнік артыкул, якія павінны ўвайсці ў персанальную энцыклапедыю.

Беларусь бытага на імёне асветнікаў, класіку наўмынайшай літаратуры, I, несумненна, якіча прыйдзе час, калі з'явіцца грунтавыя выданні, прысвечаныя Якубу Коласу, Кузьму Чорнаму, Васілю Быкову, Льву Сапегу, іншым айчынным знакамітасцям. А зарас энцыклапедыі распрацоўвалі слоўнік артыкул, якія павінны ўвайсці ў персанальную энцыклапедыю.

Міркуеца, што жыцце і творчасць Уладзіміра Сімёнавіча Караткевіча будзе раскрыта праців артыкулу: ад «Абавурука М. да «Іскрэ» А.».

Адрасы, на якіх жыў Караткевіч, яго творы, жанры, на якіх працаўаў пісменнік, літаратурныя крыйтыкі, літаратуразнаўцы, якія пісалі пра прафесію, пазізію, драматуры, класіка, мастакі, якія ўвасілі ўсіх зусім іншымі

зусім іншымі